

DÜŞÜNENLERİN DÜŞÜNCELERİ

Batı'da bilimle ilgili herşey, bilim adamları için değil, bizzat bilim adamları tarafından yapılmıştır. İleri ülkeler diye tanımlanan tüm toplumlar, teknolojik gelişmeye ve demokratikleşmeye doğru attıkları her adımda, modern bilimden ve bağımsız bilim adamlarından yararlanmışlardır. Osmanlı döneminde orduyu yenilgiden kurtarmak için yönelinen bilim alanı'nda, Cumhuriyet'ten bu yana hep kısa süreli, pragmatik çözümler aranmış ve en ileri teknolojinin transfer edilmek istenmesine karşın, temel bilim araştırma merkezleri kurulmamıştır. Üniversitelerde temel bilimler yalnızca mühendis ve doktor yetiştirmek için kullanılmış, bunların kurumlaştırılması ise unutulmuştur. Sırf Batı'da var diye kurulan araştırma merkezleri, önce

bürokratlar, sonra da politikacılar tarafından yönetilmiştir. Bu koşullarda, Türkiye'nin içinde bulunduğu teknolojik ve düşünsel bunalım, ancak bilimin de kurumlaşması, bilgi ve teknolojinin kendini yenileyen bir yönde ilerlemesi ile gerçekleştirilebilir. Özerk bilim akademilerinin devlete yalnız maddi destek için başvuran ve devlet tarafından yapılan başvurular karşısında belirli görevlerde ona yardım eden, bağımsız bir bilim anlayışı ile kurulması, bu yolda önemli bir adım olacaktır. Unutulmamalıdır ki, ülkelerinin sorunlarına köklü çözümler arayan siyasal iktidarlar, en sonunda bağımsız bilim anlayışını benimseyerek, uzun süreli yatırımları gerçekleştirmişlerdir.

Türkiye'de Bilim ve Özerk Bilim Akademileri

TÜRKİYE'de bilimsellik, teknolojik ilerleme ve demokratikleşme sözcükleri gittikçe sık sözü edilir duruma gelmektedir. Öyle ki, sporcular bile bilimsel çalışma eğiliminde olduklarını söylüyor, bilimsel yöntemler uygulanmadığından yakınabiliyorlar.

Oysa, bilimsellik kavramının ve bilimsel düşüncenin ne olduğunu ya da bu kavramlar ile toplum arasında ne gibi ilişkinin kurulabileceğini bilenlerin sayısı ülkede fazlaca bile olsa, bu kişilerin tüm etkinliklerini ortaya koyabilecek düzeyde yetkileri olmadığı bilinen bir gerçektir. Yeni üniversiteler yasasının getirebileceği daha özerk bir okul anlayışının da, bilim adamlarını daha yetkili kılacağı ve bilimi kurumlaştıracağını söylemek zordur.

Türkiye'de bilimin bugüne kadar neden kurumlaşmadığını ve bunun doğal sonucu olarak özgür düşünme geleneğinin ve demokratikleşmenin toplumda neden yerleşemediğini araştırmadan önce, dünyada modern bilimin nasıl doğduğunu, nasıl örgütlenip kurumlaştığını, teknoloji ve topluma etkileşerek demokratikleşmeyi nasıl sağladığını özetlemek yerinde olacaktır.

STATİK EVRENDEN DİNAMİK EVRENE...

Deneyssel olarak gözlenen doğa olaylarının matema-

YAZAN:

Dr. Önder PEKCAN
[Hacettepe Üniversitesi öğretim görevlisi]

tiksel denklemlerle anlatılabileceği ya da bunun tersi olarak, bu denklemleri kullanarak doğa olaylarının önceden saptanabileceği, ilk kez, Isaac Newton tarafından 1685 yılında ortaya atılıyordu. Gerçekte, Newton'un, felsefenin matematiksel ilkeleri olarak ileri sürdüğü bu denklemler, modern bilimin de yaratıcısı olmuştur.

Modern bilimin doğuşu ile oluşan deneysel bilimin uygulanışı, sanayi devrimi olarak adlandırılan üretim araçları alanındaki büyük gelişmeyi getirmiştir. Bundan sonra da teknoloji ve modern bilim kimi zaman biri, kimi zaman öteki önde olmak üzere gelişip bugüne değin gelmişlerdir. Modern bilim, temelde statik evren anlayışından dinamik evren anlayışına geçişi sağlamış ve doğanın matematikle anlatılabileceğini göstermişti. Bu düşünce gelişimi ise, kilisenin ve feodalizmin saygınlığının toplum karşısında yitirilmesine neden olmuş, otoriteye karşı başlayan direniş Batı'da yeni ekonomik ve siyasal devrimleri getirmiştir. Avrupa

kademileri daha çok uygulamaya yönelik oldu. Büyük Petro, bu akademileri bağımsız bir Rusya yaratmanın ön koşulu varsaymış, bu yüzden de birçok Alman ve Fransız bilim adamını Rus akademilerine getirmişti.

BİLİMİ KİMLER NASIL DESTEKLEDİ?

1900'lere gelindiğinde, Avrupa'da çağımızın otomasyon teknolojilerini yaratan büyük fizik devrimi başlamıştır. Bu dönemlerde Birleşik Amerika'da Rockefeller, Mellon, Ford ve Du Pont gibi dev tekelci geleneksel burjuva ahlakı içerisinde bilimsel araştırmaları desteklemiş ve bağımsız yürütülen bu araştırmaların patronluğunu üstlenmişlerdir. İkinci savaş sonrasında rastlayan dönemde, yani bilimin askerileştirilmek istendiği süreçte bilim adamları ile devlet arasındaki sürtüşmeler çok ciddi boyutlara ulaşmışsa da, bu ülkede bilimin kurumlaşması engellenmemiştir.

bilimden ve bağımsız bilim adamlarından yararlandılar. Gerek kapitalizmin, gerekse Marksizmin özünde hep modern bilimin felsefesi yer aldı. Her ikisi de bilimi kurumlaştırarak, çıkış noktalarını aradılar.

OSMANLI'DA BİLİM ORDUYA GİRDİ...

Osmanlı Türkiye'si'nde ise, temel bilimler sağa askerlik sanatının çağdaş olması gereği ile ülkeye sokulmaya zorlanmıştır. İlk kâğırdanmalar III. Ahmet zamanında başlamışsa da, daha ciddi girişimler III. Selim tarafından yapılmıştır (1789-1807). O zaman tüm amaç Tophane'yi islah edebilmek ve Osmanlı ordularını yenilgiden kurtarabilmektir. Fransa ve İsveç'ten öğretmenler getirtilerek Türk mühendisi yetiştirmek amacı ile 1799'da "Mühendis-i Sultani" adıyla bir okul kuruluyordu. Türkiye'de trigonometri, cebir, integral ve difrensiyal hesap, mekanik ve balistik dersleri ilk kez bu okulda okutulmaya başlanmıştır.

19'uncu yüzyılın sonlarına doğru artık temel bilimler ortaokul ve yüksek okullarda okutulmaya başlanmış ve darülfünun kurulmuştu, fakat medreseler

miştir. Devlet yönetiminde olan bu merkezlerden, bilimin kurumlaşmasını beklemek zaten olanaksızdı. Ama iş bununla da kalmamış, parti militanlarına işgal edilen merkezlerde, bilim adamları kaba kuvvetle karşı karşıya bırakılmıştır.

Bilim adamlarınca planlanması ve denetlenmesi gereken teknoloji, eğitim ve bilim, bürokratları ve politikacılar tarafından yönetilmiştir.

BİLİM AKADEMİLERİ KURMAK İÇİN...

Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu teknolojik ve düşünsel bunalım ancak bilimin de kurumlaşması, dolayısıyla bilgi üretiminin ve teknolojinin kendi kendini doğuran ve yenileyen bir yönde ilerlemesi ile gerçekleştirilebilir. Toplumun demokratikleşmesi de bunun bir yan ürünü olarak ortaya çıkacaktır. Bunun için de ilk önce toplumun gerçek refah ve gelişiminin, bilimin doğru dürüst gelişmesi ve uygulanmasına bağlı olduğu anlaşılmalıdır. Bu anlayış ise, bir gelenek ve düşünce birikimi gerektirir. Bu gelenek ve ahlakın olduğunu söylemek biraz iyimserlik olacağına göre, siyasal iktidara bazı ön-

A NAHİSTİ R

daki şartlara uygun

lir)

3 en k... mada,
"son... m... u,

Mür... satışın
İsten...
rtadoğu: 1991-1989

Newton'un iki arkadaşı Locke ve Hume tarafından atılmış ve daha sonra Voltaire tarafından Fransızca'ya çevrilen Newton'un yapıtları, Fransız Devrimi'ndeki düşünceleri etkileyerek, bugünkü burjuva liberalizminin felsefi temeli olmuştur.

Modern bilim, 17. yüzyılın sonlarında başta İngiltere olmak üzere Fransa ve Hollanda'da gelişmiş ve daha sonraları Leibniz'in çabaları ile ve Prusya Kralı Frederick'in koruyuculuğunda Almanya ve Avusturya kralıklarında yayılmıştı. 18. yüzyılın ortalarında genellikle bütün Avrupa saraylarında birer bilim akademisi açıyordu. İsveç ve Rusya da bunlara katıldılar, ama onların a-

sonra Sovyetler Birliği'nde ve halk demokrasilerinde bilimin kurumlaşması, bağımsız, araştırma merkezlerince sağlanmıştır. Zaten önceden var olan kraliyet akademileri geliştirilerek, daha kapsamlı duruma getirilmiştir. Eğitim ve teknoloji, bu araştırma merkezlerince planlandı. Bilimsel araştırmaların yönetilmesi ve denetlenmesi yine, bu merkezlerde çalışan bilim adamlarınca sağlanmıştır. Sonuç olarak, bu ülkelerde bilimle ilgili her şey, bilim adamları için değil, bizzat bilim adamları tarafından yapılmıştır.

Bugün ileri ülkeler diye tanımlanan tüm ülkeler, teknolojik gelişmeye ve demokratikleşmeye doğru attıkları her adımda, mod-

da okutulmuş matematik ve fizik derslerine ten denilmesinin nedeni de sırf medreseyi kızdırmamak içindi.

Çünkü o zamanki Arapçada Fen "sonradan çıkma bilgi" ya da "teknik" sözcüklerine karşı geliyordu. Buna karşın medresede okutulan derslere ilim, medreseyi bitirenlere de alim denilmekteydi. Tanzimat yıllarında darülfünun daha etkinlik kazanmış ve Cumhuriyet'ten sonra da adı üniversite olarak değiştirilmişti.

NEDEN BİLGİ ÜRETİLEMEDİ?

Cumhuriyet'in ilânından bu yana bilimin kurumlaşması için ciddi girişimlerde bulunulduğu pek söylenebilir. Hep çabuk, kısa süreli pragmatik çözümler aranmış en ileri teknolojinin transfer edilmek istenmesine karşın, bilgi üretimi için gerekli temel bilim araştırma merkezleri kurulmamıştı. Kurulan üniversitelerde ise, temel bilimler yalnızca mühendis ve hekim yetiştirmek için kullanılmış, bunların kurumlaşmaması ya da unutulmuştur. Tüm bu çarpıklıkları, bilimsel gelenek ve düşüncenin hiçbir zaman yeterince var olmadığı önce militarist daha sonra tefeci devlet anlayışında aramak yerinde olabilir. İşte, bu anlayış içerisinde kurulan üniversiteler ilk önce bürokratlaştırılarak yalnız memur yetiştiren kurumlar durumuna getirilmiş, daha sonraları siyasi amaçlarla öğrenci deposu biçimine dönüştürülerek, personel kanununa uygun yurttaş yetiştiren okullar niteliğine sokulmuştur. Sonunda da, topluma bilimsel ve taşır düşüncüyü aşılacak olan bu eğitim merkezlerinde, bilim mahkûm edilmiştir.

Öte yandan, sırf Batı'da var, Türkiye'de de olsun," diyerek kurulan araştırma merkezlerinde, karar verileme yetkisi ve denetim bilim adamlarına bırakılmamış ve bu merkezler önce bürokratlarca, sonra da politikacılarca yönetil-

ylulabilir. Bu önerilerden en önemlisi, yeni bir yasa ile "Özerk Bilim Akademileri"nin kurulmasıdır. Bilim, Teknoloji ve eğitim akademilerde ve bunların araştırma merkezlerinde çalışan bağımsız bilim adamlarınca planlanmalı, yönlendirilmeli ve denetlenmelidir. Bu yasada, akademilerin devlete ancak maddi destek için başvuran ve devlet tarafından yapılan başvurular karşısında belirli görevlerde ona yardım eden bağımsız bir bilim anlayışı benimsenmelidir. Akademiler, temelde, üç bölüme ayrılmalıdır. Bunlar,

- 1- Matematik, fizik,
- 2- Kimya, biyoloji,
- 3- Toplum bilimleri

gibi ana bölümlerdir. Ülkedeki öteki tüm araştırma merkezleri, bu akademilere bağlanmalı ve özerk duruma getirilmelidir. İşte o zaman bağımsız bilim anlayışı içerisinde çalışacak olan bilim adamlarından, daha üretken, daha uzun süreli çalışmalar beklenebilir.

YENİ AMAÇLAR

Bilimin kurumlaşması için gerekli görülen bu özerk bilim akademilerinin görev alanları şöyle sıralanabilir:

1- Kendi araştırma merkezlerinde ve yüksek öğrenim kurumlarında, temel bilimler ve toplum bilimleri yürütülen araştırmaların temel yönünü saptamak ve bu alandaki bilimsel araştırmaları yönetmek ve eğitimi sağlamak.

2- Yeni bilimsel bulguların uygulamaya konulmasında kendi araştırma merkezleri aracılığı ile teknolojiye yol göstermek,

3- Temel bilimlerde üst düzeyde araştırmalar yapmak,

4- Kendine bağlı araştırma merkezlerinde finansman ve donanımı yönetmek,

5- Ülkedeki tüm eğitimi planlamak ve denetlemek.

Özerk bilim akademilerinin bu işlevlerinin ekonomik planla uyum durumunda olmasını sağlamak için bu planın stratejisinde de bilim adamlarına danışılmalıdır.

Bu tür bir yasanın getirilmesi siyasi iktidarların bilim anlayışlarına ne denli ciddi oluşu ile yakından ilgilidir. Ama unutulmamalıdır ki, ülkelerin sorunlarına köklü çözümler arayan bütün siyasi iktidarlar, en sonunda bağımsız bilim anlayışını benimseyerek bu tür uzun süreli yatırımları gerçekleştirebilirler.

ILAN

İst. 3. Sulh Hukuk
Hâkimliğinden
978/300 Vas.

Mustafa ve Nazmiye'den
1328'de doğan Fitnat Yalman, M.K.'nun 379'cu maddesi gereğince ablası Adalet Biler 12/1/979 tarihinde Müşavir tayin edilmiştir.

İlan olunur.

Basın: 329-885

İlleri...
başlanmıştır...

İlman...
1700-1714-1716

648-1768